

TEMA Vakfı'ndan Yerel Yönetimlere Çağrı:

Ekolojik Okuryazar Belediye Başkanları Aranıyor

Dünya nüfusunun büyük kısmını barındıran kentler günümüzde içtiğimiz sudan, soluduğumuz havaya kadar olan temel ihtiyaçlarımız ve yaşam kalitemiz üzerinde kilit bir rol oynuyor. Kentler, yaşam alanlarımız, tüketim ve yaşam biçimlerimizi belirleyen temel unsurlara dönüştüler. Dolayısıyla, nasıl bir kent istediğimiz aslında nasıl bir hayat sürmek istediğimiz ile doğrudan ilişkili bir hale geldi.

Bu sebeple TEMA Vakfı olarak, yerel yönetimlerin Anayasamız ile garanti altına alınan "sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkı" konusunda çok önemli bir rol oynadığına inanıyoruz.

2014 yerel seçimlerinde belediye başkanı olacak adaylara, TEMA Vakfı olarak, en temel hakkımız olan sağlıklı bir çevrede yaşamak için bazı taleplerimizi iletmek istiyoruz:

1. Tarım arazilerinin korunması
2. Doğal ve kültürel kimliklerin korunması
3. Yeşil alanların korunması
4. Atık yönetimi ve çevrenin korunması
5. İklim değişikliğine uyum sağlanması
6. Sürdürülebilir ulaşımın geliştirilmesi
7. Kentsel altyapının geliştirilmesi
8. Kentlerin sağlıklı gelişmesi
9. Paydaşların karar süreçlerine aktif katılımının sağlanması
10. Kırsal kalkınmanın desteklenmesi
11. Ekolojik okuryazar belediyelerin oluşturulması

1. Tarım Arazilerinin Korunması

Hızla artan nüfus, kentlerin çeperlerinde bulunan tarım arazilerinde yapılaşma baskısına neden oluyor. Binlerce yılda oluşan verimli topraklarımızı, yapılaşma yüzünden hızla kaybediyoruz. Tüm bunların yanında, yeni büyükşehir belediyelerinin kurulmasına yönelik 6360 sayılı Kanun gereği yerel seçimlerden sonra birçok köy ve belde belediyesinin mahalleye dönüştürülecek olması da kırsal alanların hızla kentleşmesinin önünü açacak.

Oysa yeni gelişme alanları ve her türlü kullanım için, gerekli altyapının sağlanması kaydıyla alternatif alan bulunabilirken çok uzun yıllar ve karmaşık süreçler sonucu oluşan bitkisel üretime elverişli topraklarımızın alternatifinin bulunamayacağını biliyoruz.

Türkiye tarım arazisi potansiyeli bakımından sanıldığı kadar zengin değildir. Öncelikle toprağımızın doğal nitelik ve yetenekler açısından kısıtları bulunmaktadır:

- Ülke genelinde arazinin üçte ikisinin eğimi % 15'den fazladır.
- Derin araziler toplamın ancak %14,3'ünü, orta derinler %11,9'unu ve sığ araziler %67,7'ini oluşturmaktadır.

- Toprağımızın üçte ikisi (%67) organik madde açısından yoksuldur.

Toplamın %7,72'inde hafif, % 20'inde orta,% 36,4'ünde şiddetli ve % 22,3'ünde çok şiddetli erozyon yaşanmaktadır. Dolayısıyla, bitkisel üretim için kısıtlayıcıları bulunmayan, verimli tarım arazilerinin korunması son derece önemlidir.

TEMA Vakfı olarak, sürdürülebilir yaşam için özellikle kentlere yakın yerlerdeki tarım arazilerimizin yapılaşmaya açılmamasını talep ediyoruz. Çünkü tarım arazilerimizin korunması, gıda güvenliğimizin teminatıdır. İlave imar planları ile tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, geleceğimizin, gıda güvenliğimizin tehlikeye girmesi anlamına gelecektir.

2. Doğal Kimliklerin Korunması

Yerleşmelerin fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihi özelliklerinin yanı sıra, yeşil alanları, doğal varlıkları, ekosistem bileşenleri de kentsel kimliği oluşturan önemli unsurlardır. Kentlerin doğal kimliğini oluşturan yeşil alanlar, sulak alanlar, ormanlar, su havzaları, tarım alanları gibi doğal varlıkları ve ekosistem bileşenleri; yapılaşma ve kirlilik nedenleriyle tahrip edildiğinde ve/veya değiştirildiğinde kentsel kimlik de değişmektedir. Sonuç olarak kentlerde yaşayanların belleği ve yaşadıkları yer ile kurdukları ilişki de zarar görmektedir.

TEMA Vakfı olarak, kentlerin gelişim ve dönüşüm süreçlerinde, doğal ve kültürel kimliklerinin korunması konusunda belediyelerin sorumluluklarını yerine getirmelerini talep etmekteyiz. Unutulmamalıdır ki kentlerin doğal ve kültürel değerleri korunduğu ölçüde kimlikleri güçlenir.

3. Yeşil Alanların Korunması

Sıkışık kent dokusu içinde doğa ile bütünleşmeye imkan veren yeşil alanlar, yapılaşmış alanlar içerisinde insanların dinlenmesi, gezinmesi ve doğaya yakınlaşmaları amacıyla düzenlenen ortak kullanım alanlarıdır. Bu kapsamda, yeşil alanlar, insan ile doğa arasında bozulan ilişkiyi dengelemede, toplumsal ilişkilerin geliştirilmesinde ve kentsel yaşam koşulları ile yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde etkilidirler. Ayrıca, olası afet durumlarında geçici barınma, hastane, aşevi gibi yaşamsal ihtiyaçlarımıza da cevap verecek toplanma ve çadır alanları olmaları, bu açık ve yeşil alanların korunmasının önemini artırmaktadır.

Türkiye'de mevzuat gereği yerleşmelerde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 10 m² olmalıdır. Örneğin İstanbul'da, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2010 verilerine göre kişi başına düşen yeşil alan miktarını 6 m² olarak hesaplamıştır. Ancak, bu hesaplama dahil edilen yeşil alanların türlerine ulaşılamamaktadır. Aktif yeşil alan tanımı; park, bahçe, çocuk oyun alanı gibi doğrudan insanların kullanımına açık alanlar olup, yol kenarı, refüjler, ormanlar gibi doğrudan insanların kullanımına hizmet etmeyen alanları kapsamamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen yeşil alan miktarına bakılacak olursa; Stockholm'de kişi başına 87.5m², Roma'da 45.3m², Londra'da 26.9 m², Amsterdam'da ise 45.5 m² yeşil alan düştüğü görülmektedir.

TEMA Vakfı olarak, açık ve yeşil alanların yeni yapıların yapılabileceği rezerv alanlar olarak görülmemesini, korunması ve geliştirilmesi gereken değerler olarak kabul edilmesini talep ediyoruz. Ayrıca kaldırım, refüj gibi kamusal alanlarda bulunan ağaçlar da peyzaj değeri bulunan varlıklardır. Yol genişletilmesi, yeni

düzenlemeler gibi çalışmalarda mevcut ağaçların korunmasının esas alınmasını ve bölgede yaşayan insanların hassasiyetinin de göz önünde bulundurulmasını talep ediyoruz.

4. Atık Yönetimi ve Çevrenin Korunması

Düzenli depolama tesislerinin kurulması, bertaraf ve dönüşüm sistemleri ile atık su şebekesi ve arıtma sistemlerinin yeterliliği ve doğru işletilmesinin yanı sıra bu tür tesislerin yer seçimi son derece önemlidir. Özellikle orman alanlarının yakınında yer alan kentlerde çok sık görülen bir durum, katı atık depolamak için ormanlık alanların seçilmesidir. Bu durum, hem orman yangını riskini arttırabilmekte, hem de kentlerdeki halk sağlığı için büyük önem taşıyan orman ekosisteminin zarar görmesine sebep olmaktadır. Aynı şekilde tarım arazilerinde katı atık depolama alanı veya atık su arıtma tesisi yapılması halinde de verimli toprakların kaybı söz konusudur.

TÜİK 2010 verilerine göre, toplanan belediye atıklarının sadece %54,4'ü düzenli depolama sahalarına götürülmekte, %43,5'i ise vahşi depolama alanı olarak adlandırılan ve çevre ve insan sağlığını tehdit eden çöplüklere dökülmektedir. Yine TÜİK'in 2010 verilene bakılacak olursa, atık suların %24'ü hiçbir arıtma işlemine tabi tutulmadan, deniz, göl, akarsu vb alıcı ortamlara deşarj edilmektedir. Alıcı ortamlara bakılacak olursa, toplam atık suların %48,6'sı akarsulara deşarj edilmekte ve bunların %32,2'si de arıtılmamaktadır. Bu durum da, kuraklığın giderek ciddi bir sorun olmaya başlamasıyla birlikte su varlıklarımızı tehdit etmektedir.

Avrupa Birliği üye ülkelerde katı atık bertaraf yöntemlerine bakılacak olursa, 2009 verilerine göre, İsviçre'de katı atıkların %50'ye yakınından enerji üretilmekte, %30'u geri dönüştürülmekte ve %20'sinden de kompost üretilmektedir. Avusturya'da ise, %30'undan enerji üretilmekte, %30'u geri dönüştürülmekte, %40'ından da kompost üretilmektedir.

TEMA Vakfı olarak, vahşi depolamadan biran önce vazgeçilerek düzenli depolama tesislerinin kurulması, bertaraf ve dönüşüm sistemlerinin geliştirilmesi ve bu konuda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, atık su şebekelerinin iyileştirilmesi ve ileri arıtma sistemlerinin kurulmasını talep ediyoruz. Ayrıca, bu tesislerin yer seçiminde de orman ve mera alanları, tarım arazileri gibi sürdürülebilir yaşamın güvencesi olan alanların korunmasını talep ediyoruz.

5. İklim Değişikliğine Uyum Sağlanması

En büyük ortak sorunumuz olan iklim değişikliğinin etkilerini şimdiden tüm dünyada ve Türkiye'de, görmeye başladık. Türkiye'de insan kaynaklı iklim değişikliğine bağlı olarak sadece büyük kentlerimizde meydana gelen sel hasarlarının neden olduğu maddi kayıplar, depremlerin neden olduğu maddi kayıplara yaklaşmaktadır. Bu durum bize, iklim değişikliği ile mücadelede ve değişen iklimlere uyum sağlayıp, medeniyetimizi kurtarmak konusunda yerel yönetimlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Dünyadaki sera gazı salınımının %75'i kentlerden kaynaklanmaktadır. Kentlerdeki elektrik üretimi, ısınma, kent içi ulaşım gibi alanlarda fosil yakıtların kullanımı; bununla beraber kent etrafındaki ormanlar, tarım arazileri gibi karbon yutak alanların yok olması sebebiyle, kentler iklim değişikliğinin en önemli sebeplerinden birisi durumundadır.

Bununla beraber, dünya nüfusunun yarısından fazlası, Türkiye nüfusunun yaklaşık %90'ı kentlerde yaşamaktadır. İklim değişikliğine bağlı kuraklık ve sel olaylarının artışı kentlerin su kaynaklarını ve altyapısını olumsuz etkilemekte; altyapının zarar görmesi ve aşırı iklim koşulları (aşırı sıcaklar, aşırı

soğuklar, sel felaketleri, kasırgalar vb.) halk sağlığını tehlikeye sokmaktadır. Aynı zamanda, iklim değişikliğine bağlı deniz seviyesi yükselmesine karşı önlemler alınmazsa, Türkiye gibi denize kıyısı olan ülkelerde birçok kent önemli bir risk altına girmektedir.

TEMA Vakfı olarak, iklim değişikliği ile mücadele ve iklim değişikliğine uyum sağlanması için sürdürülebilir ulaşım politikalarının benimsenmesini, enerji tasarrufunun ve yenilebilir enerjinin teşvik edilmesini, altyapı sistemlerinin geliştirilmesini, peyzaj düzenlemelerinde yerel türlerin kullanılmasını talep ediyoruz.

6. Sürdürülebilir Ulaşımın Geliştirilmesi

Ulaşım politikaları, kentlerde hava kirliliği, trafik sorunu, iklim değişikliği, yaşam kalitesi açısından son derece önemli bir konudur. Kentlerin ulaşım politikalarının geliştirilmesi için sadece yeni yolların yapılması yeterli değildir; ulaşım arz-talep dengesinin kurulması, ulaşım türü tercihleri, ulaşımın arazi kullanım politikaları ile birlikte ele alınması da önemlidir. İklim değişikliğinin birincil sebebinin fosil yakıt bağımlılığımız olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, sürdürülebilir ulaşım politikaları, iklim değişikliği ile mücadelede de son derece önemlidir.

Avrupa Birliği üye ülkelerde, kent içi ulaşım tercih edilen ulaşım türlerine bakılacak olursa (European Metropolitan Transport Authorities, 2011) Amsterdam'da %68'i bisiklet ve yaya, %11'i toplu taşıma ve %21'i diğer motorlu taşıtlardan oluşmaktadır. Barcelona'da ise, %55,3'ü bisiklet ve yaya, %30,8'i toplu taşıma, %13,9'u diğer motorlu taşıtlardan oluşmaktadır. Görüldüğü üzere, gelişmiş ülkelerde motorsuz ulaşım türleri ve toplu taşımanın kent içi ulaşımındaki payları oldukça yüksektir.

TEMA Vakfı olarak, toplu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesini, farklı ulaşım türlerinin bütünleşik bir şekilde planlanmasını, bisiklet kullanımının teşvik edilmesini talep ediyoruz.

7. Altyapının Geliştirilmesi

Altyapı çalışmaları, kentlerin sağlıklı gelişimi ve yaşam kalitesinin artırılması açısından hayati öneme sahiptir. Yol, kanalizasyon, yağmur suyu, içme suyu gibi ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılamamış kentler, ekonomik ve sosyal gelişimini sağlamayacağı gibi doğa için de büyük tehdit oluşturmaktadır. Altyapı açısından en önemli sorunlardan birisi de altyapı ile ilgili detaylı bilgilerin yetersizliğidir. Birçok kentte içme suyu, atık su, elektrik, telekomünikasyon şebekeleri ile ilgili sağlıklı yer altı haritaları ve güzergâh bilgileri bulunmamaktadır. Bu sebeple, herhangi bir yatırım sebebi ile inşaat çalışmaları yapılırken elektrik hatları, telefon kabloları veya su şebekesi sıklıkla zarar görebilmektedir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında da belirtildiği gibi, kentlerde su kayıp ve kaçakları yüksek düzeydedir. Şebeke kayıplarının %40-45 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Elektrik şebekesindeki kayıplara da bakılacak olursa, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2011 yılında toplam şebeke kaybı %14,6'dır. 2008 yılı verilerine göre ise, Avrupa Birliği üye ülkelerde şebeke kayıpları yaklaşık %6'dır.

TEMA Vakfı olarak, su varlığımızın korunması, kaçakların engellenmesi için su şebekelerinin iyileştirilmesini, enerji verimliliği ve tasarrufu için elektrik şebekelerinin iyileştirilmesini, yağmur suları ile kanalizasyon sularının birbirinden ayrılarak kullanılması gibi yenilikçi çözümlerin teşvik edilmesini ve altyapı ile ilgili detaylı bilgilerin çıkartılarak altyapının geliştirilmesini talep ediyoruz.

8. Kentlerin Sağlıklı Gelişmesi

Türkiye’de, başta büyük kentlerimiz olmak üzere neredeyse tüm kentlerimizde hızlı bir gelişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bunun sonucunda, ekolojik ve sosyo-kültürel boyutları göz ardı edilerek, kentsel dönüşüm planları ya da üst ölçekli planlara uygun olmayan projelerin hayata geçirildiğini görmekteyiz. Hızla gelişen bu plan ve projelerle birlikte, ülkemizde kentsel dönüşüme dair tartışmalar da artmaktadır. Bu tartışmaların başında gelen konu ise, kentsel dönüşümde sorunun çözümü yerine proje geliştirmeye odaklanılmasıdır.

TEMA Vakfı olarak, kentlerin sağlıklı bir şekilde gelişmesi adına; iyileştirilmesi ve sağlıklı hale getirilmesi gereken bölgelerde yapılacak planlamalarda ve proje çalışmalarında yeşil alanların korunmasını, mümkün olduğunca miktarının artırılmasını ve kesinlikle başka kullanımlara dönüştürülmemesini; bu plan ve projelerin sosyal boyutu ile birlikte ekolojik boyutunun da göz önünde bulundurulmasını talep ediyoruz.

9. Paydaşların Karar Süreçlerine Aktif Katılımının Sağlanması

Yerel yönetimlerin toplumu ilgilendiren kararları, o kararlardan etkilenecek olan kişiler ile STK’lar ve üniversiteler gibi kurumların sürece aktif katılımlarını sağlayarak, katılımcı bir anlayışla alması son derece önemlidir. Birleşmiş Milletler Aarhus Sözleşmesi (2011) ile “şimdiki ve gelecekteki kuşakların” sağlıklı bir çevrede yaşaması için çevresel bilgiye erişimi, karar alma sürecine halkın katılımı ve yargıya başvuru hakları güvence altına alınmaktadır. Türkiye Aarhus Sözleşmesine henüz taraf olmasa da yerel yönetimler Aarhus Sözleşmesi’nin çevresel demokrasi anlayışını uygulayabilir ve halkın ve paydaşların sürece katılımını sağlayacak mekanizmaları etkin şekilde uygulayabilirler.

TEMA Vakfı olarak, çevre sorunlarının oluşmadan önlenmesi için, yerel yönetimlerin çevresel katılım ilkesini benimsemesini, ekosisteme zarar verebilecek projelerin engellenmesi veya değiştirilmesi yönünde adımlar atmasını talep ediyoruz.

10. Kırsal Kalkınmanın Desteklenmesi

Giderek artan yoksulluk ve açlık, kır-kent, gelişmiş-az gelişmiş bölgeler ve ülkeler arasındaki farklılıkların derinleşmesi, ekonomik dengesizlikler ve adaletsizlikler, hızla kirlenen ve tükenen doğal kaynaklar tüm dünyada kırsal kalkınma kavramını gündemde ön sıralarda tutmaktadır. TÜİK’in 2013 verilerine göre Türkiye’de nüfusun %91,3’ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Bu durum Türkiye’de kırsal kalkınmanın desteklenmesi gerektiğinin en önemli göstergesidir. Kırsal kalkınma yaklaşımları, değişen ihtiyaçlar, sorunlar doğrultusunda farklılaşsa da yerelleşme, yerel toplulukları güçlendirme her zaman ortak hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye gibi nüfusunun büyük bir kısmının kentlerde yaşadığı bir ülkede, kentlilerin gıda ihtiyaçlarının yakın bölgelerinden karşılanması yerelleşme açısından önemlidir. Ayrıca, nakliye vb kaynaklı karbon ayak izinin azaltılması açısından da önemlidir.

TEMA Vakfı olarak, kentsel hizmetlerin ulaştırılacağı bölgelerde -6360 sayılı Kanun gereği mahalle olacak köyler de dahil- üretim ve pazarlama olanaklarının artırılarak yerel tohum takas ağları, coğrafi işaretler, markalaşma, kolay ve kısa nakliye sağlayacak yerel pazar sistemlerinin kurularak yerel üreticilerin desteklenmesini ve sosyal olanaklarının artırılmasını talep ediyoruz.

11. Ekolojik Okur Yazar Belediyelerin Oluşturulması

Ekoloji okuryazarlığı “yeryüzünde hayatı mümkün kılan doğal süreçleri anlamak ya da doğaya yönelik bilgi, beceri, tutum, değer ve anlayış sergilemesi” olarak tanımlanabilir. Ekoloji okuryazarlığı bireyde doğa bilincinin oluşmasını, doğanın ilkelerini öğrenmesini ve doğayla iletişim kurmasını sağlar. Yerel yönetimler de doğayla uyumlu kentler yaratabilecek en önemli karar alıcı organlardır. Doęayla uyumlu, sürdürülebilir kentler yaratmak öncelikle belediyelerdeki yöneticilerin ve çalışanların doğayı anlayıp, doğanın parçası olduklarını fark etmeleri ile gerçekleşebilir.

TEMA Vakfı olarak, ekolojik okuryazar belediyeler hayal ediyoruz.

